

اسبان اساطیر

محمدرضا جواهری

www.ketab.ir

انتشارات نقش‌نکین

سرشناسه	: جواهری، محمدرضا، ۱۳۶۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: اسبان اساطیری / محمدرضا جواهری.
مشخصات نشر	: اصفهان: نقش نگین: کهن دژ، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۴ ص.، مصور (رنگی).
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۹-۱۹۲-۸
صنعت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: اسب ها در ادبیات
موضوع	: Horses in literature :
موضوع	: اسب ها -- اساطیر
موضوع	: Horses -- Symbolic aspects :
کتابدی کنگره	: ۱۳۹۶ الف ۵۹ / ج ۹ / BP ۴۰۰۹
رده بندی دیویی	: ۸۳۶۲ / ۸۱۴۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۱۴۷۲۸

ناشر: حش نگین

ناشر همکار: که د

مدیر تولید: مهدی نق

صفحه آرا: مهدی نحوی

طراح جلد: مسعود جواهری

اجرای گرافیکی جلد: رسول مهدی جبار

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۶

تیراژ: ۳۰۰۰ نسخه

چاپ: حافظ / صحافی: سپاهان ۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۲۹-۱۹۲-۸

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است.

اصفهان / خیابان حکیم / ساختمان رفیق / پلاک ۱۱۶
تلفن: ۶۱-۰۰-۳۲۲۳۶۲۶ / فاکس: ۳۲۲۰۴۹۳۳

Email: Info@naghshnegin.com

www.naghshnegin.com

به نام خدایی که اسب را آفرید
تا نماند نجات در جهان هستی باشد

فهرست مطالب

مقدمه ۹

فصل اول: کلیات / ۱۳

اسطوره ۱۵
طبیعت اسطوره ۱۷
انواع اسطوره ۱۹
مقایسه‌ی اسطوره، قصه‌ها، پراگندگی و حماسه ۲۰
نماد ۲۲
اسب و نمادهای کلی ۲۷
سخن آخر ۳۰

فصل دوم: اسبان اسطوره‌ای / ۳۵

مرور ۳۵
رخش ۳۶
تفسیر کلمه‌ی رخس ۳۶
گرفتن رخس از رمه ۳۸
رخس در هفت خان رستم ۴۴
دزدیدن رخس توسط رستم یک دست ۵۳
سیمرغ ناجی رخس و رستم ۵۴

- ۵۷ مسابقه‌ی رخس با مادیان ایلخانی
- ۵۸ نقش رخس در داستان رستم و سهراب
- ۶۲ گرفتن سمند، کره‌ی رخس به دست سهراب
- ۶۵ مرگ رخس و رستم به دست شغاد
- ۶۹ رخس در باورهای مردمی
- ۷۲ هم‌ذات‌های رخس
- ۷۴ شب‌دیز
- ۷۸ افسار پاره کردن شب‌دیز
- ۷۹ مرگ شب‌دیز
- ۸۳ ارتباط اسب سیاه با مرگ
- ۸۸ شب‌دیز در شعر فارسی
- ۹۰ اسب داریوش
- ۹۳ اسب سیاه گشتاسب
- ۹۸ شبرنگ بهزاد اسب سیاوش
- ۹۹ گذر کردن سیاوش و شبرنگ بهزاد از آتش
- ۱۰۲ یافتن شبرنگ بهزاد به دست کیخسرو
- ۱۰۵ احتمال دریایی بودن شبرنگ بهزاد
- ۱۰۶ بحث و تفسیر
- ۱۱۱ نقش اسب و علم و کُتَل در مراسم عزاداری
- ۱۱۷ پی کردن اسبان در عزای مردان
- ۱۱۸ شبرنگ، اسب گرشاسب
- ۱۱۹ شب‌دیز، اسب بهرام گور
- ۱۱۹ اسبان بیژن
- ۱۲۲ رخس گُسته‌م
- ۱۲۳ اسب آبی و مرگ یزدگرد
- ۱۲۳ قیرآت و دورآت
- ۱۲۷ مادیان سرخ در قصه‌ی تک ترکمان

- ۱۳۱.....مادیان چهل کره دار
- ۱۳۴.....مادیان (مون) چل کره
- ۱۳۶.....اسب جادو
- ۱۴۰.....پیر و استر هزار و یک شب
- ۱۴۱.....سنگ شدگی، آتش زدن موی یال و دم، اسب آبی و بادی
- ۱۴۶.....چل گویروک
- ۱۴۸.....پگاسوس
- ۱۵۲.....آذرخش اسب امپراطور روم
- ۱۵۲.....اسب زوکی
- ۱۵۳.....اسب بالدار و سخنگوی ایلیا مورامی یتس
- ۱۵۴.....بایا
- ۱۵۴.....ماگو اسب بنو
- ۱۵۶.....اوژن اسب بنو
- ۱۵۷.....اشوین و اوکه موچر
- ۱۵۸.....اسب تک شاخ
- ۱۵۸.....بانویی با سر اسب
- ۱۶۲.....اپونا
- ۱۶۲.....اسلینیر
- ۱۶۴.....ساتوروس ها و کنتارها
- ۱۶۸.....کیون
- ۱۶۹.....نیزگوینگ
- ۱۷۰.....اسب آبنوس
- ۱۷۲.....اسب چوبی تروا
- ۱۸۰.....کتابنامہ

مقدمه

برای نسل امروزی، که در سفر، از اتومبیل، هواپیما، قطار و ... بهره‌می‌گیرند، شناخت نقش چهارپایان اهلی بویژه اسب، در دوران کهن دشوار است. در قدیم برای سفر با رفتن جهت بازرگانی، گاهی هفته‌ها طول می‌کشید تا مسافران به منزلگاه مورد نظر خود برسند. بنابراین، در آن روزگار، وجود چهارپایان تندرو، بهترین نعمت الهی اوداچنان که در قرآن کریم، آفرینش اسبان نشاندار، جهت بهره‌وری و لذت از زندگی این جهانی شمرده شده است. آیه ۱۴ سوره آل عمران در این مورد چنین است: «زین للناس حب الشهوات ... والخیل المسومه والانعام والحراث ذلک ما یبغی الیه الدنیا ...» ما برای زندگی بهتر انسانها، اسبهای نشاندار، دامها و کشتزارها را آفریدیم، این همه مایه تمتع دنیاست.

ارزش و اهمیت اسب در زندگانی آدمیان تا بدان حد بوده است که خداوند برای جلب توجه انسانها به نعمتهای الهی، به وجود اسب سوگند خورده است، (آیات ۱ تا ۵ سوره عادیات): «والعادیات ضبحا فالموریات قدحا فالمغیرات صبحا فاثرن به نقعا فوسطن به جمعا»: سوگند به مادیانهایی که با همهمه تازانند و با سمهای خود، برق از سنگ می‌جهانند و با آن یورش، گردی برانگیزند و بدان هجوم در دل گروهی در آیند.

در قرآن مجید اشاره شده است که سلیمان پیامبر به اسب بسیار علاقه و توجه داشت آنچنان که یک بار برای تماشای اسبهای اصیلی که برایش آورده بودند، رفت و آن قدر به آنها توجه کرد و به تماشای آنها مشغول شد که وقت عبادت گذشت. این مطلب در آیات ۳۱ تا ۳۳ سوره «ص» آمده و اسبهای سلیمان با صفت «صافنات الجیاد» «اذ عرض علیه بالعشی الصافنات الجیاد» (هنگام غروب، اسبهای اصیل را بر او عرضه کردند).

در جلد یکم کتاب «تاریخ تمدن» نوشته هنری لوکاس، ترجمه عبدالحسین آذرنگ، چاپ دوم، ۱۳۶۹، صفحات ۴۶۴ و ۴۶۵ اشاره شده است که استفاده از اسب در کار مزرعه و کشاورزی در سده های میانه آغاز شد و بیش از آن زمان، زمین را با گاو شخم می زدند و ارابه را نیز به گاو می بستند اما اسب که در دوران باستان زندگی نظامی را به کلی دگرگون کرده بود، از سده ی سوم در ایران در امور کشاورزی هم مورد استفاده قرار گرفت. در کشور ایران نیز ظاهری که آثار تاریخی، خاطرات، حماسی و دینی نشان می دهند، اسب به دلیل سرعت و قدرت، بیشتر در جنگها مورد استفاده بوده است اما در مواردی هم پادشاهان بزرگ در سفر از آن استفاده می کردند. به عنوان نمونه در دو کتاب که حدود عد سال قبل نوشته شده است: «زیر آفتاب سوزان ایران» تالیف اسکارفن نیدرمایر، ترجمه کیکاووس جهانگیری و «خاطرات حاج سیاح» بیان شده است که در کارهای آنها اغلب از شتر استفاده می شد و فرمانده کاروان سوار بر یک خر پیشاپیش آنان راه می پیمود.

اهمیت و ارزش اسب از دیدگاه مردم باستانی تا به آن حد بوده است که حتی خدایان خود را به اسب تشبیه می کرده اند یا آنان را دارای اسبهای گوناگون می دانسته اند. گاهی نیز اسب را توتم قبیله ی خود به شمار می آوردند و نام خود را همراه با اسب برمی گزیدند مانند گشتاسب، لهراسب، شیدسپ، زراسپ و غیره. در بعضی از اساطیر یونان اسب از آمیزش خدایان

آسمانی با موجودات زمینی به وجود آمده است. (فرهنگ اساطیر یونان).
در بعضی از اساطیر ودایی هند، بی اسبی موسوم به «ارون» اشاره شده
است که نیم بدنش اسب است و نیم بدن دیگر شکل پرنده دارد و در آسمان
پرواز می کند.

این تشبیه که به اسب قدرت پرواز در آسمان داده شده است به احتمال
بسیار زیاد، نشانه‌ی تصور مردم آن دوران از بعضی سفینه‌های فضایی
است که گاهی به زمین می آمده‌اند. در کتاب «ارابه خدایان» تالیف اریک
فن دانیکن ثبت شده است که چنین سفینه‌هایی واقعیت داشته است زیرا
بعضی آثار آن دوران هستند که یقه‌های میخی «اور» - که قدیمیترین مدرک
بازمانده از انسان است - از خدایانی سخن گفته شده که با سفینه‌های
فضایی به زمین آمدند. در بت‌های از اوستا نیز به اسبهای آسمانی اشاره
شده است. مانند یشتها.

با توجه به آنچه بیان شد، لازم است که مردمان دنیای کنونی از
وضعیت این حیوان ارزشمند در دورانهای تاریخی آگاه شوند زیرا این نکته
در شناخت فرهنگ و جامعه ایران و جهان بسیار اهمیت دارد. از این رو،
جای سپاسگزاری است که افراد علاقه مندی چون آقای محمد حسینی
به شرح این سوابق پردازند زیرا امروزه از اسب تنها در مسابقات ورزشی یا
نمایش مذهبی استفاده می شود لیکن باید نسل امروزی به اهمیت این
حیوان ارزشمند در طول تاریخ پی ببرند.

دکتر علی سلطانی گرو فلازمزی

